

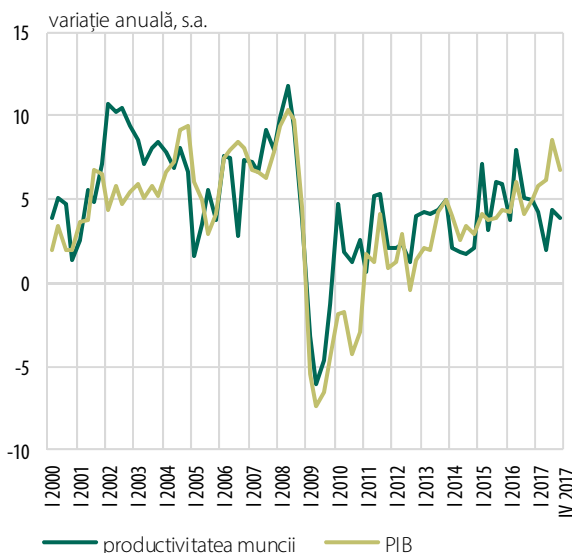
Caseta 1. Productivitatea muncii și ciclul economic în România

În viziunea general acceptată, productivitatea muncii are un caracter prociclic, aceasta majorându-se în perioadele de expansiune și comprimându-se în cele de recesiune (Biddle, 2014). Principala explicație oferită de literatura de specialitate rezidă în prevalența în rândul agenților economici a unui comportament de tipul *factor hoarding* la manifestarea unui șoc de cerere. Acesta presupune apelarea în mai mare măsură la marja intensivă (deci la gradul de utilizare a factorilor de producție) în scopul adaptării la noile condiții de cerere (favorabile sau restrictive) decât la cea extensivă, care presupune ajustarea factorilor prin crearea/distrugerea de locuri de muncă, respectiv sporirea/diminuarea capitalului – strategii considerate mai costisitoare. Prociclicitatea productivității implică deci subutilizarea factorilor de producție în recesiune și suprautilizarea acestora în expansiune. Totuși, în unele

state precum SUA (Fernald, 2015) sau Spania (Jalon, 2017) există semnale de atenuare (și chiar inversare) a comportamentului prociclic al productivității, agenții economici preferând ajustarea cantității factorului muncă, odată cu flexibilizarea graduală a piețelor muncii, în condițiile în care factorul capital este mai dificil de ajustat pe termen scurt; aplicarea unei astfel de strategii se reflectă și în evoluția mai stabilă a gradului de utilizare a factorilor.

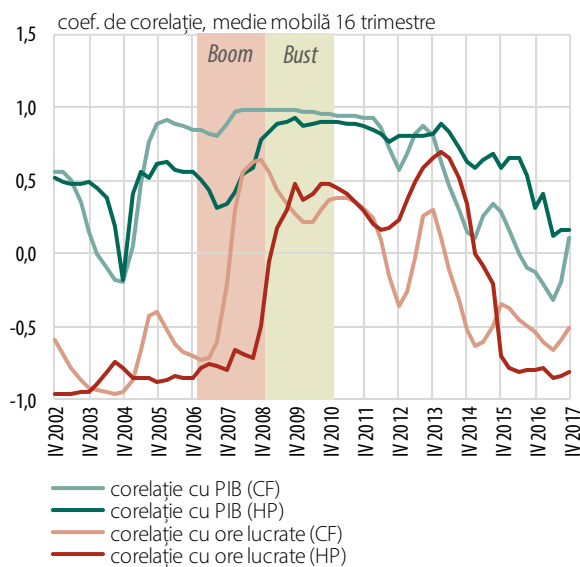
După cum se poate observa în Graficul A, între dinamica productivității muncii în România și cea a PIB există o corelație ridicată, în ultima perioadă conturându-se, totuși, tendințe ușor divergente. În acest context, ne propunem să evaluăm comportamentul ciclic al productivității muncii în economia autohtonă, dacă există indicii de modificare a acestuia și care ar fi potențialii factori determinanți ai acestei evoluții.

Grafic A. PIB și productivitatea muncii

Sursa: INS, calcule BNR

Urmând modelul lui Gali și van Rens (2014), evaluarea proprietăților ciclice ale productivității muncii în România a fost realizată pornind de la corelații în dinamică pe intervale mai lungi de timp între componenta ciclică a productivității muncii (calculată ca raport între VAB și numărul de ore lucrate de persoanele ocupate) și cea a PIB (măsură de *output*), respectiv a orelor lucrate (măsură de *input*). Având în vedere dimensiunea redusă a eșantionului de date disponibile (T1 1999 – T4 2017), fereastra de calcul a corelațiilor a fost setată la numai patru ani. Pentru izolarea componentei ciclice a fiecărui indicator au fost utilizate două tehnici de filtrare: filtrul *band-pass* Christiano-Fitzgerald cu cicluri între 6 și 32 de trimestre, respectiv filtrul Hodrick- Prescott cu parametrul $\lambda=1\ 600$. Serii de date referitoare la valoarea adăugată brută și produsul intern brut au fost extrase din statisticile de conturi naționale, iar datele referitoare la persoanele ocupate și numărul de ore lucrate efectiv de acestea din Ancheta asupra forței de muncă.

Grafic B. Corelații ciclice

Sursa: INS, calcule și estimări BNR

Cele mai relevante faze ale ciclului economic pentru evaluarea modului de ajustare a firmelor la șocuri de cerere, din perspectiva productivității muncii, sunt fazele de amplitudine maximă din *boom* și recesiune. Din perspectiva factorului muncă, firmele fie vor începe să angajeze masiv, acordând mai puțină atenție nivelului de pregătire și deteriorând astfel productivitatea medie pe angajat, respectiv să concedieze cu ușurință personalul excedentar, generând câștiguri de productivitate pe angajat (comportament anticiclic), fie vor menține relativ stabile schemele de personal de-a lungul întregului ciclu și vor prefera să modifice gradul de utilizare a acestora (comportament prociclic). Astfel, distincția dintre cele două tipuri de comportament se va realiza cu mai multă ușurință în fazele acute ale ciclului economic.

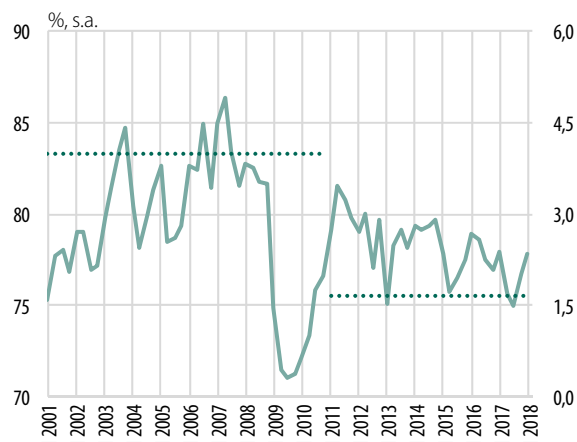
Tabel A. Modificarea comportamentului ciclic al productivității muncii

	Corelație cu output			Corelație cu input		
	T1 1999 – T4 2010	T1 2011 – T4 2017	dif.	T1 1999 – T4 2010	T1 2011 – T4 2017	dif.
CF	0,86	0,25	-0,61	-0,07	-0,39	-0,32
HP	0,84	0,62	-0,22	0,14	0,02	-0,12

Sursa: INS, calcule și estimări BNR

Setul de date disponibil pentru România surprinde un singur ciclu economic complet, rezultatele obținute confirmând natura prociclică a productivității muncii în perioada de vârf a creșterii economice (2007-2008), respectiv în timpul recesiunii pronunțate care a urmat (2009-2010) (Grafic B). Ritmul mai redus de restrângere observat în cazul factorului muncă în criză, comparativ cu activitatea economică (Tabel A), sugerează prevalența fenomenului de tip *labour hoarding*, care a determinat accentuarea caracterului

prociclic al productivității muncii.

Grafic C. Gradul de utilizare a capacităților de producție în industrie: atenuare a volatilității

Notă: Abaterea standard pentru perioada 2001-2010, respectiv 2011-2018 este reprezentată pe scala din dreapta cu linie punctată.

Sursa: CE-DG ECFIN, calcule BNR

Evaluarea unei eventuale modificări a gradului de prociclicitate a productivității muncii poate fi realizată abia în momentul încheierii actualului ciclu economic, aflat în prezent în faza de expansiune, deci după atingerea punctului maxim de extindere și încheierea recesiunii. Totuși, scăderea corelației între cele două variabile începând cu anul 2014 și mai ales diminuarea substanțială a variabilității gradului de utilizare a factorilor de producție în industrie din perioada postcriză (Grafic C), tendință cu caracter generalizat în rândul marilor grupe de bunuri industriale, sugerează temperarea caracterului prociclic al productivității muncii în România. Unul dintre principalii factori care ar putea explica această schimbare de tendință este reprezentat de flexibilizarea pieței muncii, antrenată probabil de modificările aduse de noul Cod al Muncii și de Legea dialogului social adoptate în anul 2011, prin măsuri

de tipul creșterii perioadei de probă, extinderii duratei aferente contractelor de muncă pe perioadă determinată, posibilității de reducere a programului de lucru, eliminării contractului colectiv de muncă la nivel național etc. De altfel, un studiu recent (Deloitte Legal, 2018) plasează în prezent România printre țările cu cele mai scăzute costuri ale concedierii din Europa. Tendința de diminuare a prociclicității productivității la nivel agregat a fost probabil favorizată și de creșterea ponderii sectorului terțiar, unde gradul de utilizare a factorilor de producție este, în general, mai stabil, fiind preferată marja extensivă de ajustare. În perspectivă, creșterea importanței unor cheltuieli cu investiții intangibile, cum ar fi cele de cercetare-dezvoltare, realizate de regulă în perioadele de expansiune, ar putea la rândul lor să diminueze caracterul prociclic al productivității, reprezentând costuri cu efect nul sau negativ asupra productivității la momentul efectuării lor, care însă aduc beneficii în acest plan pe termen mai lung.

Cu toate că setul redus de observații disponibile nu permite formularea unei concluzii certe, perioada recentă pare să consemneze o atenuare a prociclicității productivității muncii în România. În măsura în care tendința se confirmă, este de așteptat ca următoarea recesiune să fie însoțită de contracții mai puțin severe în planul productivității muncii, concomitent cu ajustarea activității agenților de-a lungul marjei extensive.

Referințe

- Basu, S. și Fernald, J. – „Why Is Productivity Procyclical? Why Do We Care?”, NBER Working Paper Nr. 7940, 2000
- Biddle, J. – „Retrospectives: The Cyclical Behavior of Labor Productivity and the Emergence of the Labor Hoarding Concept”, *The Journal of Economic Perspectives*, vol. 28, Nr. 2, 2014
- BIS – „Productivity and the Economic Cycle”, BIS Economic Paper Nr. 12, 2011
- Deloitte Legal – *International Dismissal Survey*, 4th edition, 2018
- Fernald, J.G. și Wang, J.C. – „Why Has the Cyclical Behavior of Productivity Changed? What Does It Mean?”, *Federal Reserve Bank of Boston Research Paper Series Current Policy Perspectives Paper* Nr. 15-6, 2015
- Galí, J. și van Rens, T. – „The Vanishing Procyclicality of Labor Productivity”, CEPR Discussion Papers Nr. 9853, 2014
- Jalón, B., Sosvilla-Rivero, S. și Herce, J.A. – „Countercyclical Labor Productivity: The Spanish Anomaly”, IREA Working Papers 201712, University of Barcelona, Research Institute of Applied Economics, 2017